

Verslag Babelsalon: “Berechting van oorlogsmisdadigers”

15 mei 2012

Ellie Lissenberg introduceert de gast van vanavond: Prof. Dr. Harmen van der Wilt, hoogleraar Internationaal Strafrecht aan de Universiteit van Amsterdam. Hij heeft vele publicaties, nationaal en internationaal, op zijn naam. Van der Wilt bezoekt regelmatig al dan niet vergezeld door zijn studenten zittingen van het Joegoslavië Tribunaal en het Internationaal Strafhof. Zij verzoekt onze gast uit te leggen wat verstaan moet worden onder internationaal strafrecht en hoe lang deze rechtsvorm al bestaat.

Van der Wilt benadrukt dat internationaal recht al een lange geschiedenis kent maar voornamelijk in de vorm van interstatelijk recht, uitlevering van verdachten tussen staten. Deze praktijk bestond al in de Egyptische tijd, ver voor onze jaartelling. In internationale verdragen tussen staten is dan geregeld welke bewijsvoering volstaat voor de uitlevering van verdachten. Het staat of valt met de goede samenwerking tussen de betrokken staten.

Het Internationaal Strafrecht heeft een grote vlucht genomen tijdens en na de processen in Neurenberg en Tokyo na afloop van de Tweede Wereldoorlog. Na beëindiging van de Koude Oorlog in 1989 vond een nieuwe opleving plaats die extra impulsen kreeg door de oorlogen in het voormalige Joegoslavië maar ook de ontwikkelingen in Afrika. Een belangrijke verworvenheid is de instelling van het Internationaal Strafhof in Den Haag. Onder studenten is het vak populair. Op dit moment volgen 86 studenten deze opleiding. Is er emplot voor deze grote aantallen studenten? Er zijn veel mogelijkheden voor beroepsuitoefening:

- De advocatuur; kantoren zenden personeel uit naar buitenlandse vestigingen
- De internationale straftribunalen
- Veel juristen zijn nodig bij de harmonisatie van regels binnen de Europese Unie

Ellie Lissenberg vraagt naar de evaring van Harmen van der Wilt bij een proces zoals dat van Demjanjuk in München. Hij is er één maal geweest en ontkwam niet aan de indruk dat tijdens dit proces geschiedenis geschreven werd. De beklaagde volhardde in stilzwijgen; het was moeilijk voor te stellen dat deze man die zich ziek verklaarde in het verleden een dergelijk grote boef is geweest. Datzelfde geldt ook voor andere processen zoals tegen Taylor en Lubanga. De meeste indruk in het proces tegen Demjanjuk hebben de slachtoffers zoals de Nederlander Jules Schelvis en de nabestaanden van de vermoorden in Sobibor gemaakt. Zij, als Nebenkläger, waren zeer nerveus bij de ondervragingen maar uiteindelijk voldaan na afloop van het proces omdat zij een eerbetoon hadden gebracht aan hun vermoorde geliefden. Je kunt je afvragen waarom het zo lang heeft geduurd voordat dit proces plaats vond. Belangrijk is echter dat een Duitser door een Duitse rechtbank veroordeeld is.

De Veiligheidsraad en/of de Verenigde Naties hebben internationale tribunalen ingesteld ter berechting van misdadigers die zich in regionale oorlogen hebben schuldig gemaakt aan genocide, oorlogsmisdrijven en misdrijven tegen de menselijkheid, zoals het Joegoslavië Tribunaal en het Rwanda Tribunaal. Daarnaast is in 2002, op grond van een internationaal verdrag, het *Statuut voor een internationaal strafhof*, het Internationaal Strafhof opgericht nadat dat verdrag door zestig landen was ondertekend. Hoe verhouden de tribunalen zich tot het Permanente Internationale strafhof? De tribunalen zijn opgericht vanuit de vooronderstelling dat nationale rechtbanken de daders niet kunnen of willen berechten. Het Internationale Strafhof doet meer dienst als achtervang: het primaat ligt bij de nationale rechtbanken.'

Hoe zit het met de beweerde partijdigheid van Tribunalen en Strafhof? Waarom worden er zo veel processen tegen Afrikanen gevoerd? In tegenstelling tot Afrika blijft Zuid Amerika buiten schot bij de internationale rechtspleging terwijl daar toch ook het een en ander gebeurt. Zuid Amerika wekt de indruk dat het mans genoeg is zelf misdaden tegen de menselijkheid te berechten. Een internationaal tribunaal treedt pas op als het desbetreffende land vervolging van oorlogsmisdadigers nalaat.

Er wordt wel naar gestreefd alle partijen in het proces te betrekken, zoals uiteindelijk ook gebeurde door het Joegoslavië tribunaal dat jarenlang alleen Serviërs heeft vervolgd en berecht en geen Bosniërs en Kroaten. Partijdigheid is soms een terecht verwijt, maar je bent afhankelijk van de medewerking van de betrokken staten.

Van der Wilt vraagt zijn studenten wel eens wat naar hun mening de meest urgente zaken zijn. Daar komt geen eenduidig antwoord op. Je moet behoedzaam manoeuvreren. Uganda heeft bijvoorbeeld zijn zaak zelf gemeld bij het strafhof maar heeft dit later weer teruggetrokken. Thans speelt in Libië de vervolging van een zoon van Gadaffi. Moet het strafhof in Den Haag hier een rol spelen? Heeft het hierin een eigen verantwoordelijkheid of wordt het aangestuurd door bijvoorbeeld de Veiligheidsraad? Vragen die niet steeds eenvoudig te beantwoorden zijn. Wel is er een voorkeur voor berechting in eigen land zoals met Saddam Hoessein is gebeurd in Irak.

Welke effecten hebben internationale tribunalen op de handhaving van de rechtsorde? Generale preventie door een berechting is op zich al een doel, gestreefd wordt naar afschrikking in de toekomst. Of dat lukt, is natuurlijk de vraag. Bovendien zal de afschrikkende werking heel moeilijk te bewijzen zijn. Daarnaast is geschiedschrijving een uitgesproken doel. Tijdens het proces worden de omstandigheden geschetst waaronder de misdaden bedreven zijn. De tribunalen schrijven op deze manier geschiedenis en laten zien welke normen overschreden zijn. Historici treden daarbij vaak als deskundigen op.

Wanneer het tot een veroordeling is gekomen door een internationaal tribunaal vindt de hechtenis plaats in een van de landen die zich door een verdrag met dat tribunaal hebben verbonden. Engeland en Zweden zijn daar voorbeelden van.

Vanuit de zaal komen vervolgens een aantal opmerkingen en vragen naar voren:

- werken de historische beschouwingen niet ten onrechte als verzachtende omstandigheden?
- Moet de internationale wereld passief blijven als de rechtsgang binnen een staat niet goed functioneert zoals onlangs in Suriname met betrekking tot de decembermoorden? De uitspraak van het hof in Suriname heeft het juist mogelijk gemaakt voor de nabestaanden om zich te richten tot het internationaal hof in Costa Rica waaraan Suriname bij verdrag is gebonden.
- Hoe zit het met de positie van Karremans in de Sebrenica zaak? Een reflectiekamer kijkt hiernaar.
- De VS erkent het Internationaal Strafhof niet. Is dat een groot gemis? Het hof gaat inderdaad niet achter Amerikanen aan. De VS zijn tegen de rechtsgang in Den Haag omdat er geen juryrechtspraak is; het kruisverhoor is buiten de VS minder ontwikkeld. Bovendien zijn de processen in Den Haag zeer langdurig, er zijn gauw jaren mee gemoeid. Ook is het arsenaal aan straffen anders dan in de VS.

De levendige discussie wordt tenslotte afgesloten door Jaap Franse die de gast hartelijk dank zegt voor zijn heldere en informatieve antwoorden.